Inskrift (enligt Liljegrens teckning):

...l : sati : st...a : ift...
1 5 10

... setti st(ein þenn)a ept(ir) ...

... satte denna sten efter ...

Till läsningen: De enda originalläsningarna av denna inskrift äro Liljegrens och Allvins. Den sistnämnde läser **...l... satist ... a : ifl**. Ennes och J. E. Lagergren ha kopierat Liljegrens teckning, i vilken de företagit den ändringen, att de efter **sati** skriva **sti**.

64. Värnamo. Västhorja.

Pl. 51.

Litteratur: B 1033, L 1246. J. Bureus: F a 6 s. 274, F a 5 s. 266, F a 10: 2 s. 112 (hsr i KB); Ransakningarna 1667; J. Peringskiöld. Monumenta 8 bl. 25, 9 under nr 120 G; F e 17 (hs i KB); B. A. Ennes: Underrättelser om det gamla fylkeskonungariket Finnheden (1809) s. 38, F m 61 (hs i KB): J. J. Lagergren: Rättelser och tillägg (hs i Växjö Stifts- och landsbibl.) 2 s. 71; J. E. Lagergren: Handlingar om Småland, M 104: 14 (hs i KB); P. Wieselgren: Ny Smålands beskrifning 3 (1846) s. 62; J. Allvin: Beskrifning öfver Östbo härad (1852) s. 108; N. G. Djurklou: Antiqvariska resor i Östbo, Westbo och Mo härader 1870 (ATA) s. 170, tr. i NSmMedd 11 (1938) s. 9; P. J. Lindahl i Svenska fornminnesföreningens tidskrift 1 (1872) s. 179; A. Friberg: Undersökningsprotokoll den $^{9}/_{8}$ 1888 (NSmArk); L. F. Läffler: Brev till A. Friberg den $^{12}/_{9}$ 1888 (NSmArk); O. v. Friesen i Småländska hembygdsböcker 2 (1923) s. 43, jfr NSmMedd 11 (1938) s. 9 not; C. Härenstam i Från Finnveden 1937 s. 4; S. B. F. Jansson: Skrivelse till Riksantikvarien 1953 (ATA).

Äldre avbildningar: Bureus: teckning i F a 10: 2, s. 112; U. Christofferson: teckning i J. G. Liljegrens Samlingar MSC^{t} Runir (ATA), träsnitt i Peringskiölds Monumenta 8, i Liljegrens Fullständig Bautil 4 och B 1033; tre teckningar i Teckningar af runstenar skänkta af Wetterhall (ATA), en av dessa i Ennes' F m 61; J. E. Rydström: foto 1870 (i ATA och NSmArk) med runorna ifyllda av Lindahl, träsnitt efter detta foto i Svenska Fornminnesföreningens tidskrift 1 (1872) s. 181 och i 2 (1875) plansch efter s. 206; Djurklou: teckning i o.a. hs pl. 23; E. Ihrfors: teckning i Smolandia sacra (ATA) 2 s. 358; v. Friesen: foto 1903 (ATA); Friberg: foto 1904 (ATA) och 1905 (NSmArk); D. Samuelsson: foto 1923 (ATA); Härenstam: foto i aa s. 4.

Stenen står i ett gärde vid stora landsvägen Värnamo–Jönköping på dennas högra sida, 1 m från vägkanten. Platsen är belägen ca 1 200 m N om korsningen mellan järnvägslinjerna Värnamo–Borås och Värnamo–Jönköping. Gärdet, där stenen står, hör till Margretelund, som avsöndrats från Västhorja Norregård. Den omgivande mon har kallats Runnemo, senare namn på den närmaste stugan, som också kallades Runnesten. På Västhorja ägor finnas talrika bautastenar, en större gravhög och flera mindre sådana.

Bureus säger, att stenen står »På Wärnemo hed». I *Ransakningarna* 1667 läses: »Een fiärdedeelss mijl ifrån kyrkan, Norr, ut med store landzwägen, Som löper ifrån Wärnemo och till Jönekiöping på högre handen, står en hög resesteen fyrkantig, Och spittzig uppe i änden, på den Södre sijdan är han neder igiönom schrefwen mäd runebookstäfwor, Och kallas runesteen. Jt lijtet stycke derifrån, äro några högar och kullar.»

Stenen är 320 cm hög, 55 cm bred. Runorna äro 11 cm höga. En spricka går från basen snett upp mot vänster och inkräktar något på runorna 9–11. Den är numera lagad.

Inskrift:

þurun : sati : sten : eftiʀ : oskil : buta : sin : auk : eftiʀ · sunu : sina : suin : auk : tufa : kuþ
1 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

: hialbi : selu : þiʀa
65 70

Þórunnr setti stein eptir Áskell, bónda sinn, ok eptir sunu sína Suein ok Tófa. Guð hiálpi sálu þeirra.

Torunn satte stenen eftir Eskil, sin make, och efter sina söner Sven och Tove. Gud hjälpe deras själ.

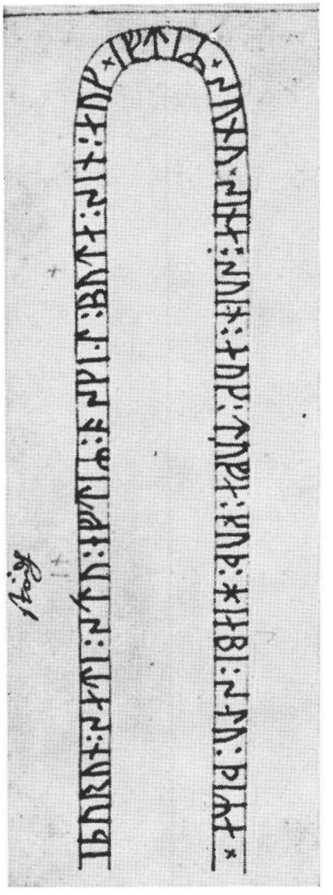

Fig. 32. Sm 64. Värnamo. Västhorja. Efter teckning av Bureus.

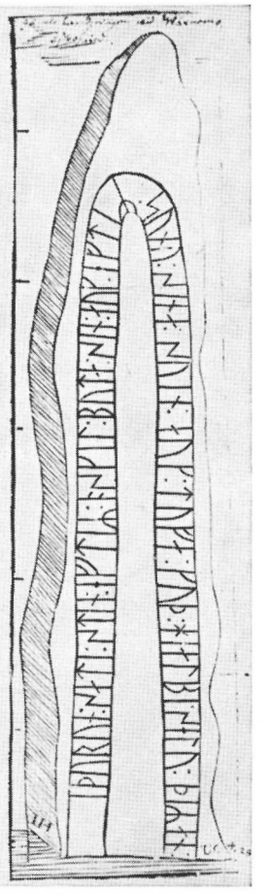

Fig. 33. Sm 64. Värnamo. Västhorja. Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 1033).

Till läsningen: Av skiljetecknet efter 9 **i** är den övre punkten fullt tydlig; där den andra har befunnit sig, går den omtalade sprickan i stenen. Punktens övre rand syntes före lagningen. På Fribergs foto är den övre punkten markerad som synlig, v. Friesen har ansett båda vara försvunna. Genom lagningen har toppen av 10 **s** skymts. Sprickan har tagit bort den vänstra bistaven av 11 **t**. Runan 12 **e** har uteglömts av ristaren från början och därefter snett passats in mellan 11 **t** och 13 **n**.

Avvikelserna mellan de äldre läsningarna äro ganska få, om man bortser från den, som förekommer i Peringskiölds *Monumenta* 9, som har åtskilliga felläsningar. *F a 6*, som innehåller Bureus' originalläsning, har en på det hela taget korrekt text (*F a 5* och teckningen i *F a 10:2* ha en del avvikelser) men första ordet läses **iþurun**, beroende på att undersökaren fattat marglinjen före 1 **þ** som ett **i**; på samma sätt i *Bautil*. Ihrfors läser **burun**. På Lindahls träsnitt i *Svenska fornminnesföreningens tidskrift* 1 s. 181 är detta ord på grund av förbiseende vid träsnittets utförande **þurua**, vilket korrigeras i band 2. Lindahl har läst **þurun**, såsom framgår av band 1 s. 180. Runan 12 uppfattas av v. Friesen och Jansson som **e**; alla andra undersökare ha **i**. I *NSmMedd* 11 s. 9, där Djurklous läsning avtryckes, återges denna runa med **e**, men Djurklou har läst **i**. Runorna 14–18 och 34–38 äro i *F a 6* **iftiʀ**. Sista ordet, som hos Bureus är **þiʀa**, är i *Bautil* **þiʀan**, där **n** är ett felaktigt återgivande av det korsformiga skiljetecken, som avslutar ristningen. I Peringskiölds *Monumenta* 9 läses inskriften: **iburun : siti : stin : iftiʀ : oskil : buta : sin : auk : iftiʀ : sunu : sin : suin : auk : tufa : kuþ : hialb : selu : þira :.**

1–5 **þurun** är nom. av kvinnonamnet *Þórunnr*, som ej har varit ovanligt i Sverige. Från runinskrifter äro ytterligare 11 belägg registrerade: Sö 128, 138, 147, U 859, 860, 878, 1097, 1162, Vg 32, Ög 150, 165. Ur medeltida källor kunna nämnas *Thorund Anundsdotter* SRP 889 (år 1369), Östergötland, *Thorunni* dat. DS 2075 (år 1316) m.fl. I fda. finnas sex exempel, samtliga från Skåne. På västnordiskt område har detta namn varit mycket vanligt under vikingatiden. — *Áskell* och *Sueinn* tillhöra de vanligaste nordiska namnen. — 54–57 **tufa** är ack. av *Tófi*. Av detta namn finnas spridda belägg i runinskrifter i Uppland, Södermanland och Östergötland. I senare fsv. är *Tove* »rätt vanligt» enl. Lundgren o. Brate. *Tófi* och det feminina *Tófa*, som förekommer på Sm 76, anses vara kortformer till sådana namn som *Þorfastr*, *Þorfinnr* och *Þorfriðr*, *Þorfinna*. (Se *Södermanlands runinskrifter*, 1936, s. 249, samt E. Hornby i *Nordisk Kultur* 7, 1947, s. 209.)

65. Åkers prästgård.

Pl. 52.

Litteratur: B 1034, L 1612. Ransakningarna 1667; J. Peringskiöld: Monumenta 8 bl. 26; S. Rogberg och E. Ruda: Historisk beskrifning om Småland (1770) s. 632; B. A. Ennes: F m 61 (hs i KB), Underrättelser om det gamla fylkeskonungariket Finnheden (1809) s. 38, anteckningar (ATA); J. J. Lagergren: Brev till J. Adlerbeth den $^{10}/_{8}$ 1816 (ATA), Rättelser och tillägg (hs i Växjö Stifts- och landsbibl.) 2 s. 86; J. G. Liljegren: Runlära (1832) s. 137, Samlingar MSC^{t} Runir (ATA), Runurkunder ex C flock 2 (ATA); N. H. Sjöborg: Samlingar för Nordens fornälskare 3 (1830) s. 111, 130; P. Wieselgren: Ny Smålands beskrifning 3 (1846) s. 73; J. Allvin: Beskrifning öfver Östbo härad (1852) s. 140; J. E. Lagergren: Handlingar om Småland, M 104: 14 (hs i KB) s. 79; N. G. Djurklou: Antiqvariska resor i Östbo, Westbo och Mo härader 1870 (ATA) s. 205, tr. i NSmMedd 11 (1938) s. 25; E. Ihrfors: Smolandia sacra (ATA) 2 s. 360; O. v. Friesen i Småländska hembygdsböcker 2 (1923) s. 43.

Äldre avbildningar: U. Christofferson: träsnitt i Peringskiölds Monumenta och B 1034, kopierat i Ennes F m 61 och J. E. Lagergrens aa; Djurklou: teckning i o.a. hs pl. 11 och 27; Ihrfors: teckning i aa; P. Vejde: foto 1911 (NSmArk); A. Friberg: teckning 1917 (NSmArk); v. Friesen: foto 1917 (NSmArk).

300 m N om Åkers kyrka, ca 100 m V om landsvägen står ett runristat kors av granit. 20 m Ö om korset är en domarring bestående av sju stenar.

I *Ransakningarna* 1667 omnämnes »it Steen-korss, som står wedh pass it gott Musquete skoot ifrån Åkers kyrkio 6 alnar högt ofwan jord, hwilket icke allenast repræsenterar formam crusis, wthan ähre och några korss wth hugne i sielffwa Steenen, och är beskreffwet medh Rundska Bookstäfwer, hwilka ähro bådhe af wågeg och mosset som påwächst ähr, helt förblinnade så att man dhem inthet kan läsa, och dhess bemärkelsse dher af weta. Wthan gammalt folck bådhe männ och Qwinnor berätta effter gammall sägn, att uppå Åkers Moo skall fordom haffwa ståått ett Feltslagh emellan dhe Swenske och Danske, och wthi samma slagh fallet en stoor Herre medh twenne sina Söner, och uppå samma plass begrafwets, hwarest fordom åkers Trääkyrckia ståt haffwer som försåldes till Wisings Borg och ännu står på norre Wdde på Wisngs Borg öde och heeter Åker än i dagh, men när kyrckian åther å nyo bygdess af Sten sattes hon uppå it annat ställe, men korset bleff dher ståndandes; Ty dhett sägs ochså af sombligom, dhe hafwa fordom budit till att transponera korss in uppå kyrckiogården och spent dher före 6 paar starcka Oxe Ökar och inthet kunnat bringa dhet halffwägs till kyrckiogården, men medh it par kunnat köra dhet på sit ställe igen, dher dhet ännu står som förbe:t ähr. Mehra berättelsse härom kan iagh effter noga inquisition anfohra Kongl. May.tz willia tilfyllest att giöra. dhetta Attesterar af Åker den 2 Junij A:o 1667. Item berättas att wthi Hr Harals tijdh som för 70 åhr sedan war past. i åker komme några wthskickadhe ifrån WestGiötland och wille samma korss afhempta medh 7 Öker och past. med Sochnen wille sådant inthet tilstädia.»

Ennes skriver (*Underrättelser om det gamla fylkeskonungariket Finnheden*, 1809, s. 39): »Detta wackra stenkorss är nu kullfallit och afslagit nästan midtpå.» År 1810 blev det emellertid lagat på föranstaltande av Liljegren genom landshövding Boijes försorg. »Han kallas nu [1816] derföre Landshöfdingestenen» (J. E. Lagergren i brev till Adlerbeth den 10.8.1816). De olika bitarna hopfogades med järnband, och i detta skick befinner sig korset fortfarande.